

Krzysztof HERMAN¹, Kinga ZINOWIEC-CIEPLIK², Martyna CZISZEWSKA¹

¹Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Ogrodnictwa, Biotechnologii i Architektury Krajobrazu
Warszawa, Polska

²Politechnika Warszawska
Wydział Architektury
Warszawa, Polska
e-mail: krzysztof_herman@sggw.pl

DIAGNOZA FUNKCJONALNOŚCI I UŻYTKOWANIA PARKU REKREACYJNEGO Z WYKORZYSTANIEM METODY PLACEMAKING

*DIAGNOSIS OF FUNCTIONALITY AND USE OF A RECREATIONAL
PARK WITH THE APLOCATION OF THE PLACEMAKING METHOD*

Słowa kluczowe: park rekreacyjny, Powsin, placemaking, SWOT, diagnoza funkcjonalności
Key words: recreational park, Powsin, placemaking, SWOT, diagnosis of functionality

Streszczenie

Artykuł opisuje wyniki badań sposobów użytkowania jednego z warszawskich parków rekreacyjnych. Podejmuje także tematy funkcjonowania poszczególnych przestrzeni i w ograniczonym zakresie ocenę jakości wizualnej krajobrazu tego obiektu. Diagnoza terenu jest próbą wykorzystania metody placemaking, która do tej pory używana była w analizach miejskich przestrzeni publicznych, na potrzeby oceny podmiejskiego kompleksu leśno-rekreacyjnego. Wyniki strukturyzowanych obserwacji uporządkowane zostały za pomocą metody SWOT, która zestawia obecne mocne i słabe strony funkcjonalnego aspektu parku oraz wskazuje na możliwe scenariusze (szanse i zagrożenia) w przyszłości.

Abstract

The article describes the results of studies on the usage of a recreational park in Warsaw and the functioning of individual spaces, as well as the limited assessment of the visual quality of the landscape of this facility. The diagnosis of the area is an attempt in adapting the placemaking method, which has so far been used in the analysis of urban public spaces for the purposes of assessing a suburban forest-recreational complex. The results of structured observations were organized with the use of SWOT method, which summarizes the current strengths and weaknesses of the functional aspect of the park and points to possible scenarios (opportunities and threats) in the future.

WSTĘP

Procesy projektowe, w tym modernizacja i rewitalizacja terenów zieleni wymagają przeprowadzenia działań związanych z oceną dotychczasowych form użytkowania i funkcjonalności przestrzeni. W parkach i lasach miejskich, które są intensywnie wykorzystywane przez mieszkańców aglomeracji niezwykle istotna jest ocena potrzeb społecznych, tworzona zarówno na podstawie badań i diagnoz, a także w ramach partycypacji społecznej (m.in. konsultacji). W podobnych procesach prowadzonych w przestrzeniach publicznych (szczególnie na placach, skwerach, zieleńcach) na etapie diagnoz przestrzeni przydatną okazuje się metoda placemaking, która pomaga wspólnocie (np. grupie użytkowników) określić aspiracje, potrzeby i priorytety, a rozwiązania konkretnych zadań wynikają z głębokiej znajomości i wieloaspektowej oceny miejsca (Palus, Zabawa-Krzypkowska, 2015; Alzahrani, Borsi, Jarman, 2017). Pod hasłem „placemaking” kryje się strategia kształtowania przestrzeni przyjaznych i żywych społecznie. Jest to zestaw metod i narzędzi badawczych i projektowych opracowanych m.in. przez Williama Whyte'a (Whyte, 1980)¹. Placemaking doceniany jest jako narzędzie kształtowania bezpośredniego i codziennego wpływu mieszkańców miasta na zmiany zachodzące w krajobrazie (Gawryszewska, et al., 2016), jak również, jako metoda identyfikacji charakteru miejsca, jego *genius loci* – ducha danej lokalizacji, który sprawia, że jest ona wyjątkowa (Legge, 2010). W Australii podobna metoda, nazywana SEEC (akronim od słów Social, Environmental, Economic and Cultural) (Legge, 2010), używana jest zarówno do oceny istniejących miejsc i planów, jak i rozwoju strategii tworzenia miejsc. Przy jej wykorzystaniu Legge (2010) oceniała m.in. funkcjonowanie plaż, parków i małych centrów handlowych, a także wielkoskalowe plany urbanistyczne. Nie jest to metoda powszechnie stosowana w badaniach funkcjonalności i użytkowania parków leśnych, dlatego też cenną okazją do jej testowania była prowadzona w 2015 r. diagnoza przedprojektowa w Parku Kultury w Powsinie.

CEL I ZAKRES BADAŃ

Celem badań była ocena funkcjonalności przestrzeni i rozpoznanie sposobów użytkowania Parku Kultury w Powsinie. Kolejnym, istotnym celem było także sprawdzenie metody placemaking w badaniach podmiejskiego parku o charakterze leśnym.

¹ Odpis strategii placemaking zawarto w polsko języcznej publikacji "Jak przetworzyć miejsce. Podręcznik kreowania udanych przestrzeni publicznych" z 2011 tłum.: T. Jeleński, W. Kosiński. Wyd. Fundacja Partnerstwo dla Środowiska.

CHARAKTERYSTYKA I KONTEKST BADANEGO OBIEKTU

Park Kultury w Powsinie jest ważnym ogniwem systemu otwartych terenów rekreacji podmiejskiej, obsługując znaczną liczbę mieszkańców południowych dzielnic Warszawy. Historia Parku sięga 1938 r., a zakładany był jako obiekt położony w znacznej odległości od miasta. Dziś, wraz z Lasem Kabackim, jest włączony w system lasów i parków miejskich. Takie rozszerzenie systemu zieleni miasta może rodzić liczne problemy związane z zapewnieniem jego właściwego funkcjonowania. Strefa brzeżna miasta – obszar szybkiej transformacji i aktywizacji gospodarczej (rozwoju suburbiów), jest silnie konfliktogenna (Bożętka, 2008). O konfliktach wynikających z łączenia funkcji rekreacyjnych i przyrodniczych w Warszawie (m.in. na skarpie ursynowskiej) pisała także Maksymiuk (Maksymiuk, 2005). Rozrasta się nie tylko szerokie otoczenie urbanistyczne parku – wyrosły nowe osiedla (Kabaty, Miasteczko Wilanów, rozrastają się Józefosław, Konstancin i Powsin) – ale zmianom ulega także to najbliższe sąsiedztwo (powstało m.in. Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, stacja techniczna metra etc.). Dynamiczny rozwój okolicy powoduje bardzo dużą presję nowych użytkowników, a także nowych form wykorzystania tego terenu – zmieniając charakter parku. Konieczność przystosowania obiektu do nowych uwarunkowań zrodziła plany administratorów parku dotyczące przeprowadzenia procesu jego rewitalizacji opartego na rozpoznaniu potrzeb użytkowników. Rewitalizację inicjuje diagnoza ekspercka – badania, które miały się stać podstawą dalszych działań naprawczych, w tym procesy partycypacji społecznej i konkursu na zagospodarowanie krajobrazu².

METODY

Badania właściwe poprzedzone zostały kwerendą źródeł, która doprowadziła do stworzenia kompendium wiedzy dotyczącej historii i wydarzeń wpływających na zmiany sposobu użytkowania parku, a także potencjału zasobów przyrodniczych. W przygotowanym kompendium zawarto krótkie opisy istotnych uwarunkowań historycznych i przyrodniczych stanowiących podstawę dla przyszłych, odpowiedzialnych decyzji i dyspozycji przestrzennych.

Badania właściwe składały się z trzech etapów:

Analizy funkcjonalno-przestrzenne i krajobrazowe

W badaniach stref (wnętrz krajobrazowych) wiodącą metodą była analiza percepcyjna Skalskiego (2007). Skupia się ona na postaci badacza i jego indywidualnych doświadczeniach percepcyjnych, przeprowadzanych w konkretnych,

² Badania eksperckie, oraz konsultacje i badania społeczne mają dać wytyczne dla planowanego w przyszłości konkursu na zagospodarowanie krajobrazu Parku Kultury w Powsinie, pomagając uczestnikom konkursu w podejmowaniu odpowiedzialnych, bazujących na szerokiej wiedzy lokalnej, decyzji projektowych.

odwiedzanych miejscach i przestrzeniach. Najistotniejszą cechą metody Skalskiego jest przekonanie, że krajobrazu i struktur w nim występujących nie obserwujemy w sposób statyczny, jako dwuwymiarowe obrazy, będąc użytkownikami przestrzeni poruszamy się, nasz wzrok zatrzymuje się na wielu przedmiotach, jest on pobudzany przez wiele bodźców (Herman, 2011). Metodę percepcyjną, jako narzędzie opierające się na koncepcji fenomenów (ujmowanych umysłem obrazów) za istotną w studiach krajobrazowych uznał m.in. Rylke (2011). W przeprowadzonych badaniach wykorzystany został także fotoesej – technika wspomagająca metodę Skalskiego (Herman et. al., 2017), w którym zdjęcia funkcjonują jako uzupełnienie analiz werbalnych, dając komplementarny wgląd w rozważany przez autora problem (Frąckowiak, Olechnicki, Krajewski, 2011).

Diagnoza modelu użytkowania, dokumentacja aktywności i śladów użytkowania

Kluczowym etapem diagnozy było rozpoznanie i ewaluacja obecnego funkcjonowania poszczególnych obiektów oraz całości parku, w relacji do zauważalnych potrzeb użytkowników. Schemat postępowania wyznaczyły techniki ewaluacji terenów publicznych zaczerpnięte z metody badań nad społecznym aspektem miejskich przestrzeni wspólnych – „placemaking” . Metody te oparte są na technikach strukturyzowanych obserwacji, w ramach których badacz przygląda się zachowaniom użytkowników (analiza behawioralna) oraz śladom tych zachowań pozostawionych w fizycznej przestrzeni miejsca (analiza śladów użytkowania). Podjęte w powińskim Parku Kultury obserwacje prowadzone były w dziesięciu wyodrębnionych obszarach, w ciągu tygodnia i w weekend (8 dni obserwacyjnych – 4 dni robocze, 4 dni w weekend), co dało 110 rekordów obserwacyjnych (w tym m.in. zapisów ilości osób przebywających w danej przestrzeni). Obserwacja prowadzona była w ramach metodologicznie skonstruowanego, specyficznego dla miejsca, dziennika obserwacji. Ewaluacja rejestrów obserwacji podzielona została na 4 obszary, zgodnie z wytycznymi zawartymi w publikacji „Jak przetworzyć miejsce” (2011):

A. Wartość społeczna: wśród wielu zagadnień badawczych z zakresu wartości społecznych zadawać można sobie m.in. następujące pytania: Jak intensywnie użytkowana jest przestrzeń? Czy do miejsca przychodzą całe grupy? Czy ludzie rozmawiają ze sobą? Czy sprawiają wrażenie regularnych użytkowników miejsca (lub obiektu) i czy czynią to z wyboru?

B. Funkcje i działania: badacze poszukują odpowiedzi na pytania dotyczące tego kto i w jaki sposób użytkuje przestrzeń i tego jakie pojawiają się zależności pomiędzy obiektami, przedmiotami w przestrzeni i użytkownikami. Jakie obszary przestrzeni są użytkowane a jakie nie? Czy korzystają z niego ludzie w różnym wieku? Czy ludzie łączą się w grupy? Ile różnych działań się tam realizuje? Jaka jest relacja pomiędzy wystrojem a funkcjami przestrzeni?

C. Dostępność i połączenia: Pytania badawcze dotyczą następujących zagadnień: Czy przestrzeń o charakterze wnętrza jest widoczna z zewnątrz? Czy można łatwo dostać się w to miejsce (czy nie trzeba „przedzierać” się pomiędzy przejeżdżającymi

samochodami, np.: idąc z przystanku do parku)? Czy z przylegających obszarów prowadzą do miejsca chodniki umożliwiające wygodne poruszanie się pieszych?

D.Komfort i wizerunek: Czy jest tam wystarczająca ilość miejsc do siedzenia? Czy są wygodnie rozstawione? Czy użytkownicy mogą wybierać między miejscami w słońcu i w cieniu? Czy widać, że przestrzeń jest zarządzana, że ktoś jest za nią odpowiedzialny? Czy jest tam czysto, czy nie ma śmieci? Czy pojazdy zdominowały pieszych, lub ograniczają dostęp do miejsca?

Obserwacje prowadzone były przez troje badaczy przy warunkach pogodowych sprzyjających rekreacji na świeżym powietrzu (nie prowadzono ich w czasie deszczu czy bardzo silnego wiatru). Obserwacja zgodnie z techniką popularyzowaną przez Project for Public Spaces (PPS) wykonywana jest przez 6 minut (co pozwala na łatwe, bardzo szacunkowe wyliczenie ilości osób na godzinę przy przemnożeniu przez 10). Liczone są osoby zarówno przebywające przez dłuższą chwilę w danym miejscu, jak i osoby przechodzące przez obszar (zadaniem badacza jest notować także to zróżnicowanie).

Grupa fokusowa – wywiad z pracownikami

Aby zweryfikować wiedzę pozyskaną w trakcie prowadzonych obserwacji przeprowadzono także zogniskowany wywiad grupowy z pracownikami parku. Uczestniczyło w nim 20 osób, zatrudnionych na różnych szczeblach i o zróżnicowanym charakterze wykonywanej pracy (od kierownika, sekretarki, po animatorów sportu i pracowników technicznych). Badania odbyły się w ramach kilkogodzinnego spotkania grupowego zorganizowanego w czasie pracy w jednym z pomieszczeń na terenie parku oraz wywiadów z konkretnymi osobami w terenie.

Analiza SWOT

Uporządkowanie zebranych wyników wszystkich etapów badań zostało przeprowadzono przy wykorzystaniu analizy SWOT (Mocne strony, słabe strony, szanse, zagrożenia) metody szeroko wykorzystywanej w badaniach naukowych m.in. na potrzeby analizy potencjału turystycznego (Zhang Q., 2012), zrównoważonego rozwoju (Kasztelan, 2015) czy lasów miejskich (Majdak, 2015).

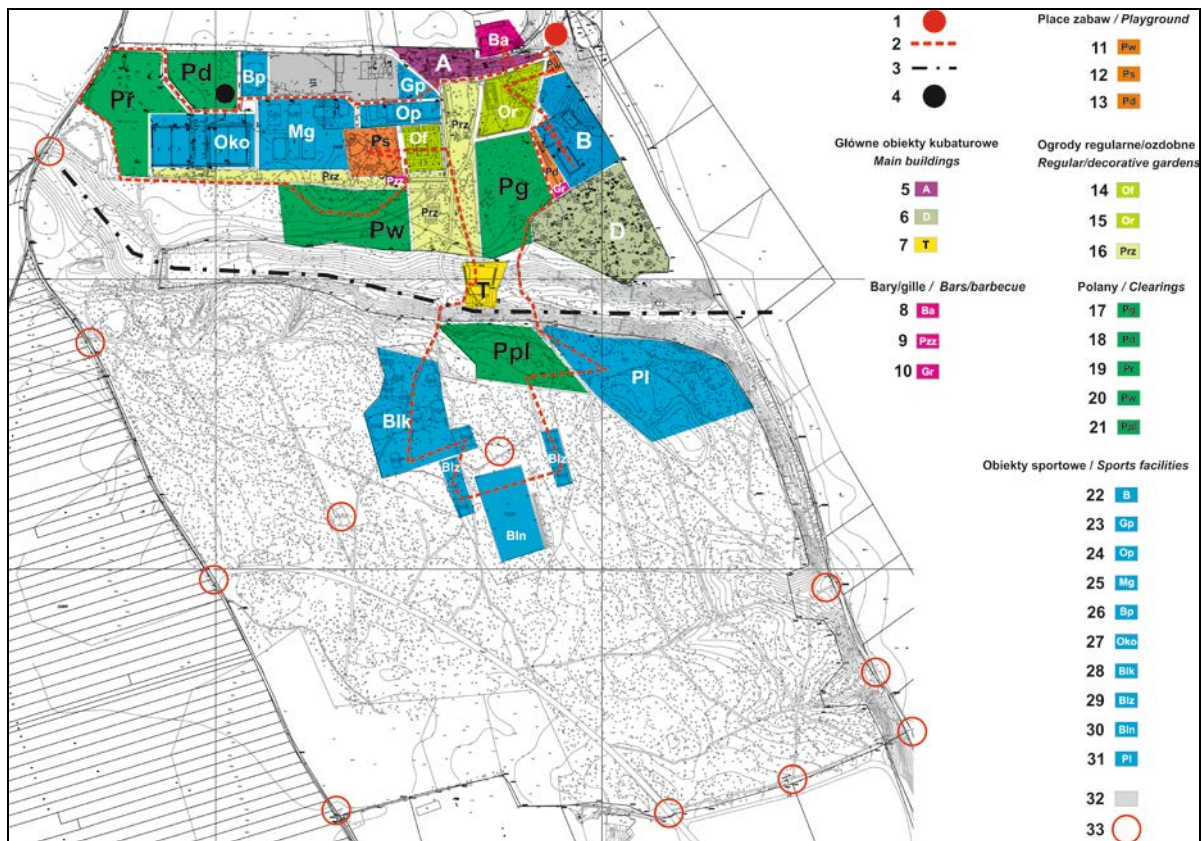
Tab. 1. Zestawienie etapów prac badawczych*Tab. 1. Summary of the research stages*

Etap	Zadania badawcze:
A1	Kwerenda źródeł dot. historii parku i zasobów przyrodniczych
B1	Analiza funkcjonalno-przestrzenna i kompozycyjna
B2	Wytyczenie wewnątrz krajobrazowych jako głównych obszarów badań użytkowania parku – „miejsc”
B3	Wytyczenie transektu badawczego dla analizy percepcyjnej
B4	Dokumentacja fotograficzna w terenie (na transekcje)
B5	Analiza wejść i połączeń widokowych
C1	Obserwacje strukturyzowane metodą placemaking
C2	Zliczanie użytkowników w powiązaniu z konkretnymi miejscami i wnętrzami krajobrazowymi
C3	Analiza śladów użytkowania obiektów, meble plenerowe itp.
C4	Analiza zachowań (behawioralna). Foto-esej badawczy
D1	Grupa fokusowa z pracownikami
E1	Metoda SWOT jako forma zebrania i uporządkowania wniosków

WYNIKI

Analizy funkcjonalno-przestrzenne i krajobrazowe

Analizy układu przestrzennego oraz form użytkowania pozwoliły wyodrębnić 30 stref (w większości odpowiadają one wnętrzom krajobrazowym). Każda ze stref została opatrzona charakterystycznym symbolem (ryc. 1). Są to m.in.: A (strefa administracji); Ba (strefa barowa); Or (ogród reprezentacyjny); Of (regularny ogród z fontanną); Pg (polana główna) itd. Aby umożliwić sprawne obserwacje w terenie wyznaczono transekt, który łączył wszystkie 30 stref i pozwalał na przejście ich w ramach jednego spaceru badawczego, takiego samego dla wszystkich 3 badaczy. Ścieżka transektu (połączenia między strefami) była wyznaczona na podstawie wstępnych obserwacji popularnych kierunków poruszania się gości parku (np. między 2 wejściami). Poza 30 przestrzeniami wyodrębnionymi w ramach analizy przestrzenno-formalnej badaniom krajobrazowym poddano także wejścia do Parku Kultury. Na tej podstawie oznaczono 3 wejścia formalne (wejście główne; wejście od strony Lasu Kabackiego/polany rekreacyjnej (Pr); brama na granicy z Ogrodem Botanicznym), 2 wejścia formalne o mniejszym znaczeniu od strony zachodniej, 1 wejście nieformalne od strony zachodniej i co najmniej 3 wejścia nieformalne od strony skarpy (wschodniej).

LEGENDA/LEGEND

- 1 wejście główne / *main entrance*
- 2 transekt / *transect*
- 3 oś wąwozu / *ravine axis*
- 4 cenny dąb / *monumental tree*
- 5 administracja+kawiarnia / *administration+cafe*
- 6 domki letniskowe / *holiday cottages*
- 7 amfiteatr / *amphitheater*
- 8 bary / *bars*
- 9 pizzeria / *pizzeria*
- 10 grill / *barbecue*

Place zabaw/ *Playground*

- 11 przy wejściu / *at the entrance*
- 12 przy obiektach sportowych / *at sports facilities*
- 13 plac rozrywki – dmuchańce / *playground – inflatables*

Ogrody regularne/ozdobne / *Regular / Decorative Gardens*

- 14 ogród kwaterowy z fontanną / *quartered garden with a fountain*
- 15 ogród reprezentacyjny / *representative garden*
- 16 strefy przejściowe / *transition zones*

Polany / *Clearings*

- 17 główna / *main*
- 18 przy dębie / *at the oak*
- 19 rekreacyjna z urządzeniem do zabawy / *recreational with a play device*
- 20 nad wąwozem / *over the ravine*
- 21 przy parku linowym / *next to rope park*

Obiekty sportowe / *Sports facilities*

- 22 basen / *swimming pool*
- 23 gry planszowe / *board games*
- 24 pawilony – sprzęt i ping-pong / *pavilions – equipment and ping-pong*
- 25 boiska i minigolf / *sports fields and miniature golf*
- 26 pojedyncze boisko / *single sport field*
- 27 budynek z restauracją i kortami / *building with restaurant and tennis courts*
- 28 boiska leśne: koszyków+ziemne / *forest fields: basket + ground surface*
- 29 boiska leśne – ziemne / *forest fields – ground surface*
- 30 boiska leśne – piłka nożna / *forest fields football*
- 31 park linowy / *rope park*
- 32 Niezidentyfikowane funkcje / *Unidentified functions*
- 33 Tereny do identyfikacji / *areas for identification*

Ryc. 1. Schemat funkcjonalno-przestrzenny wraz z oznaczonym transektem badawczym.

Fig. 1. Spatial-functional schematical plan with the research transect.

Pierwotna oś kompozycji powiązana z budynkiem klubowym i ogrodem reprezentacyjnym w kierunku amfiteatru jest poprzeczna wobec osi dominanty przyrodniczej czyli wąwozu. Ważną współczesną, wtórną osią, która nabiera znaczenia formalnego i kompozycyjnego jest ta wiążąca wejście główne do Parku Kultury z Polaną Rekreacyjną przy Dębie Hetman (i dalej polaną z ogniskami). Oś ta przechodzi przez tereny zaplecza co stanowi jeden z większych problemów funkcjonalnych Parku (obok braku połączenia, zszycia obu stron wąwozu). Rezultatem pierwszego etapu badań był zarówno opis charakterystyki poszczególnych 30 stref jak i fotoesej badawczy, wskazujący na główne problemy związane z estetyką i wartościami niematerialnymi parku (Herman et al., 2017).

Diagnoza modelu użytkowania, dokumentacja aktywności i śladów użytkowania *Wartość społeczna*

Zliczanie użytkowników wskazało na bardzo wyraźną różnicę w użytkowaniu w ciągu tygodnia i weekendu. W zasadzie wszystkie przestrzenie są znacznie intensywniej wykorzystywane w weekendy (średnia użytkowników w tygodniu to ok. 16 os., w weekend ok. 47 os.). Pora dnia nie ma tak dużego znaczenia – podobne ilości osób obserwowane były przed południem (10-12), wczesnym popołudniem (12-15) i późnym popołudniem (15-18).

Najczęściej odwiedzanymi, przyciągającymi najwięcej osób są obszary centralne – ogród reprezentacyjny z głównym pawilonem (kawiarnia), obszar zagospodarowany przez bary i polana główna wraz z amfiteatrem. Obserwacje prowadzone były w czasie kiedy w amfiteatrze nie było występów czy wydarzeń, które mogłyby masowo gromadzić publiczność. W parku, szczególnie w przestrzeniach centralnych przeważają użytkownicy w grupach. W obszarze Ba (bary) jedynie ok. 10% to osoby samotnie spędzające czas. Podobną sytuację można zaobserwować m.in. na obszarze ogrodu reprezentacyjnego, który jest dodatkowo popularnym miejscem umówionych spotkań. Wyjątkowo mało osób korzysta z boisk leśnych do koszykówki i piłki nożnej, w tym przypadku prawie wszystkie zaobserwowane na tych obszarach osoby były jedynie chwilowo, przemieszczając się.

Funkcje i działania

W strefie barowej (Br) większość zaobserwowanych osób (ok. 60%) to osoby przez dłuższą chwilę pozostające na tym terenie, natomiast użytkownicy parku pojawiający się w ogrodzie reprezentacyjnym (Or) to przede wszystkim przechodnie (ok. 60%), (funkcja spacerowa). Stosunkowo dużym powodzeniem cieszą się większe i nasłonecznione polany rekreacyjne – polana z dębem „Hetman” (Pr) i polana nad wąwozem (Pw), gdzie zarówno w ciągu tygodnia jak i weekend pojawia się sporo odpoczywających na trawie i kocach (funkcja odpoczynku biernego) osób w różnym wieku (średnio ok. 20 osób w czasie pojedynczej obserwacji w ciągu tygodnia i ok. 50-60 w weekend). Oznaki i ślady regularnych i zaplanowanych spotkań najbardziej widać w miejscach rzadko odwiedzanych, które nie cieszą się dużą popularnością (szczególnie w tygodniu są zupełnie niewykorzystywane) poza

wąską grupą stałych bywalców (funkcja sportowa i społeczna, integracyjna). Takim miejscem jest jedno z boisk ziemnych i pobliskie altanki z których korzysta od lat ta sama grupa przyjaciół, równocześnie o nie dbając (mają narzędzia do wyrównywania nawierzchni, pomalowali słupki do siatki, założyli dwa mini-ogródki przy altanach etc.). W leśnej części parku zdecydowanie większym powodzeniem cieszą się gry planszowe (szachy, brydż, które mają długą tradycję z turniejami włącznie), niż sporty drużynowe takie jak koszykówka, piłka nożna czy siatkówka (jest to zapewne powiązane z wiekiem użytkowników, wśród których, szczególnie w tygodniu, przeważają seniorzy). Grzybek szachowy i pawilony (szachowy i brydżowy) to miejsca „dla wtajemniczonych” – większość zaobserwowanych tu osób to przechodnie nieuczestniczący w grach. Do gier włączają się nieliczni, stali bywalcy, którzy dość komfortowo czują się w tych przestrzeniach i wnętrzach pawilonów – zaniedbanych ale „z duszą”.

Dostępność i połączenia

Dostępność jest bardzo istotnym problemem w parku. Ze względu na swoje położenie na skarpie, już samo wejście główne stanowi dużą barierę, trudną do pokonania, szczególnie dla seniorów, rowerzystów czy rodziców z małymi dziećmi. Istniejące rozwiązania mające poprawić dostępność tego obszaru, są niezgodne ze standardami projektowania uniwersalnego i wymagają znaczącej poprawy. Brak odpowiednio zaaranżowanych przejść przez wąwóz (lub ich zły stan techniczny) powoduje, że jego dolna część z amfiteatrem i duży fragment parku za wąwozem są odwiedzane przez bardzo ograniczoną grupę osób o wysokim poziomie sprawności i mobilności. Poza centralną strefą parku występuje także dużo problemów z łącznością widokową pomiędzy wnętrzami, przez co boiska leśne czy niektóre polany pozostają „ukryte” (co dla niewielkiej grupy użytkowników może stanowić zaletę). Pozytywnym aspektem wydaje się pozostawienie wielu nieutwardzonych nawierzchni, niesformalizowanych stref komunikacji – dzięki temu użytkownicy swobodnie czują się wyznaczając swoje trasy między drzewami (choć na najbardziej popularnych ścieżkach widać potrzebę podniesienia technicznej jakości nawierzchni mineralnej). Niezwykle ważna dla funkcjonowania parku jest pętla autobusowa przy głównym wejściu do parku. Dzięki temu, że autobus zwykle zatrzymuje się tu na kilkanaście minut, starsze osoby nie odczuwają presji typowego przystanku – do pojazdu można spokojnie wejść, bez dobiegania, a czasem nawet wrócić po pozostawiony na siedzeniu kapelusz. Pomimo zakazu jazdy na rowerze bardzo dużo osób wybiera właśnie tę formę poruszania się po parku – nie tworzy to zwykle jednak dużych problemów czy konfliktów – większość rowerzystów dostosowuje prędkość do bezpieczeństwa pieszych, nowe, strzeżone parkingi rowerowe zdają się także być bardzo dobrym pomysłem.

Komfort i wizerunek

Park, szczególnie w swojej części centralnej, wydaje się posiadać dość dobrze zbalansowaną ilość obszarów nasłonecznionych i zacienionych. Ławek i siedzisk jest dużo, nawet w weekendy w ogrodzie reprezentacyjnym zaobserwowano, że tylko około połowa ławek jest zajęta. Wątpliwości budzi głównie stan i jakość miejsc do siedzenia – wyraźnie wystające ponad poziom gruntu fundamenty krzeseł, ławki z ubytkami, a także mało estetyczne nowe, plastikowe krzeselka. Co istotne, meble plenerowe w Parku Kultury mają wyjątkowe znaczenie dla ducha miejsca – m.in. typowa drewniana ławka parkowa i kosze na śmieci „muchomory” są zakorzenione w tradycji miejsca, rozpoznawalne jako stały element zagospodarowania. W parku jest czysto, widać pracowników zajmujących się sprzątaniem. Wizerunek psują niewątpliwie niekontrolowane i chaotyczne szyldy, parasole i reklamy oraz jarmarczno-festynowy tymczasowy wystrój placów zabaw czy polan rekreacyjnych (dmuchane zamki, namioty, kioski). Aspekt degradacji estetycznej krajobrazu obiektu był jednym z głównych wątków fotoeseju (Herman et. al., 2017).

Analiza SWOT

Najważniejsze obserwacje i wyniki zostały ustrukturyzowane na podstawie metody SWOT . W ten sposób ocenione i zebrane w formie tabelarycznej zostały mocne i słabe strony (stanu obecnego) oraz szanse i zagrożenia (jako możliwe scenariusze przyszłości) dla całości obszaru Parku Kultury.

Tab. 2. Analiza SWOT

Tab. 2. SWOT analysis

	POZYTYWNE POSITIVE	NEGATYWNE NEGATIVE
STAN OBECNY	MOCNE STRONY <ul style="list-style-type: none">- tradycja i duch miejsca;- swobodny, nieformalny charakter letniska i lasu;- stali i związani z miejscem użytkownicy;- dobry stosunek przestrzeni zacienionej i niezacienionej;- różnorodność form wypoczynku;- zabytkowy budynek klubokawiarni funkcjonujący jako miejsce spotkań;- tradycja gier planszowych, zorganizowane grupy, społeczność wokół turniejów szachowych etc.;- park jako cel weekendowych wycieczek, zaplanowanych i umówionych spotkań;- dobrze funkcjonujący, najstarszy w Warszawie park linowy;- widoczne oznaki terytorialności i dbania o przestrzeń przez samych użytkowników	SŁABE STRONY <ul style="list-style-type: none">- zła dostępność i mała ilość wejść formalnych, wejście główne w złym stanie (nieprzystosowane dla dużej grupy użytkowników z ograniczeniami mobilności);- mało zróżnicowana oferta klubokawiarni oraz strefy barowej;- zły stan techniczny wielu starszych budynków (m.in. pawilonów szachowego i brydżowego, widowni amfiteatru) i niska jakość architektoniczna nowszych budynków;- nawierzchnie ziemne niedostosowane do użytkowania w sezonie jesiennym/wiosennym;- zły stan techniczny i estetyczny mebli plenerowych, ogrodzeń, urządzeń placu zabaw i do gimnastyki;- chaos estetyczny, nieuporządkowane reklamy, nowe urządzenia zabawowe(także

		<p>tymczasowe);</p> <ul style="list-style-type: none"> - nieprzystosowane do gier zespołowych i niewykorzystywane boiska leśne utraciły swoją funkcję bądź nabyły nową (polany rekreacyjne)
MOŻLIWE SCENARIUSZE	<p>SZANSE</p> <ul style="list-style-type: none"> - duży potencjał przyciągania użytkowników poprzez rozwój oferty gastronomicznej; - potencjał przyciągnięcia większej ilości osób w ciągu tygodnia (programy dla szkół, seniorów, ułatwiony dojazd dla tych grup etc.); - rozwijanie strategicznych partnerstw z Ogrodem Botanicznym i Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej; - możliwość obsługi grup nocujących w parku dzięki zmodernizowanym domkom letniskowym; - możliwość wykorzystania wąwozu wraz z amfiteatrem jako wyraźnego architektonicznego elementu krajobrazu i miejsca wydarzeń. - kreatywny rozwój elementów wzornictwa parkowego charakterystycznych i powiązanych z miejscem mebli (np. kosze „muchomorki”); - rozwój parku jako destynacji na mapach ważnych tras rowerowych; - wykorzystywanie społecznego zainteresowania zdrowym stylem życia (rewitalizacja i rozbudowanie elementów ścieżki zdrowia, siłowni plenerowych etc.); - świadome wykorzystywanie wartości sentymentalnych ducha miejsca jako elementu budującego markę parku; - projektowanie uniwersalne, polepszanie dostępności i dostosowywanie dla powiększającej się grupy demograficznej seniorów 	<p>ZAGROŻENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> - narastanie napięcia wokół zakazu jazdy na rowerze i pojawienie się realnego konfliktu między pieszymi i rowerzystami; - narastanie estetyki jarmarczno-festynowej i zbytnia chęć modernizacji (m.in. zaburzenie charakteru miejsca obiektami komercyjnymi o obcej formie oraz krzykliwymi reklamami); - zastępowanie wpisujących się w krajobraz boisk leśnych boiskami o typowym i powtarzalnym charakterze; jednocześnie zagrożeniem jest także pozostawienie boisk leśnych w stanie niedostępności i złego stanu technicznego; - sztuczne wyznaczanie utwardzanych szlaków komunikacyjnych, ograniczanie swobody poruszania się po parku; - zmniejszająca się ilość i częstotliwość połączeń komunikacji miejskiej z Parkiem Kultury; - zbyt duża ilość użytkowników (ponad chłonność krajobrazu) spowoduje degradację wartości przyrodniczych parku; - brak połączenia z częścią parku za wąwozem powodować będzie dalszą izolację i degradację tych obszarów; - narastanie konfliktów dzikie zwierzęta - użytkownicy (np. dziki niszczące ziemne boiska leśne); - brak przeprowadzania kompleksowego programu rewitalizacji (np. ze względu na niedobór środków finansowych) spowoduje degradację parku oraz spadek jakości usług rekreacyjnych;

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Diagnoza Parku Kultury w Powsinie pokazuje, że mocne strony Parku Kultury w Powsinie związane są głównie z wartościami niematerialnymi (tradycja, duch miejsca, przywiązanie użytkowników) a także z historią i zabytkowym charakterem budynków i fragmentów parku. Na szali słabych stron przeważają problemy związane ze stanem technicznym, złą jakością estetyczną i brakiem dostępności. Jest to

teren o dużym potencjale, doceniany przez użytkowników, o unikalnym charakterze. Pojawiające się zagrożenia wynikające z wieloletnich zaniedbań i niewystarczających lub źle lokowanych inwestycji powinny być zapobiegane poprzez dobrze skonstruowany i konsekwentnie wdrażany plan naprawczy. Wyniki przeprowadzonych badań dowodzą, że metoda placemaking może być stosowana w ocenie funkcjonowania kompleksu rekreacyjno-leśnego o ile celem głównym badań jest rozpoznanie form i intensywności użytkowania przestrzeni. Przy zastosowaniu tej metody konieczne są wcześniejsze analizy funkcjonalno-przestrzenne, których zadaniem jest wydzielenie obszarów – „miejsc” o skali wnętrza krajobrazowego. Strukturyzowane obserwacje powinny być prowadzone zgodnie z przyjętym schematem badawczym (np. na transekcie) i w odpowiednim okresie (zróżnicowanie dni obserwacyjnych). Cenne wydaje się uzupełnianie tego narzędzia o inne metody np. fotoesej badawczy, analizę percepcyjną, mapy mentalne, wywiady czy grupy fokusowe, SWOT, które mogą wskazać na istotne, a pominięte w czasie obserwacji aspekty funkcjonowania przestrzeni.

LITERATURA

- Alzahrani A., Borsi K., Jarman D., 2017: Place-making And Its Implications For Social Value: A Comparison Study Of Two Urban Squares In London, *International Journal of Sustainable Development and Planning*, Volume 12 (2017), Issue 4: 752-762.
- Bożętka B., 2008: Systemy zieleni miejskiej w Polsce – ewolucja i problemy kształtowania”. *Problemy Ekologii Krajobrazu*, T. XXII: 49-63.
- Fijorek R., Chmurski J., Łosiński W., 2009: Uproszczony Plan Urządzenia Lasu dla Parku Kultury w Powsinie” opracowany przez Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej w Warszawie.
- Frąckowiak M., Olechnicki K., Krajewski M. (red.), 2011: *Badania wizualne w działaniu*, Antologia tekstów, Fundacja Bęc Zmiana i Instytut Socjologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Narodowy Instytut Audiowizualny, Warszawa: 9-19.
- Gawryszewska B.J., Ciszewska M., Wilczyńska A., 2016: Transformacje krajobrazów miejskich XXI wieku [w:] *Ogrodowe działania oddolne budujące współczesny krajobraz Warszawy*. *Problemy Ekologii Krajobrazu*, T. XLI: 237-250.
- Herman K., 2011: *Ogrody tymczasowe w przestrzeniach kolektywnych*, Wyd. Sztuka Ogrodu Sztuka Krajobrazu, Warszawa.
- Herman K., Zinowicz-Cieplik K., Ciszewska M., 2017: Strategie niskobudżetowości a estetyczne i niematerialne wartości krajobrazu kulturowego. Wnioski z badań i diagnoz Parku Kultury w Powsinie [w:] *Inspiracje Krajobrazowe* (red.): S. Bernat, Flaga M. Wyd. Wydział Nauki o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej UMCS w Lublinie, Lublin 2017.
- Jak przetworzyć miejsce. Podręcznik kreowania udanych przestrzeni publicznych” 2011 tłumaczenie książki „How to Turn a Place Around” wydanej przez Project

- for Public Spaces, tłum.: T. Jeleński, W. Kosiński. Wyd. Fundacja Partnerstwo dla Środowiska.
- Kasztelan A., 2015: The use of the SWOT analysis method to assess the importance of environmental potential in the regional development processes – the case of Lubelskie voivodeship (Poland). *Environmental & Socio-economic Studies* 1432(4): 461-472
- Legge K., 2010: Tworzenie miejsc. Perspektywa australijska [w:] *Res Publica Nowa* 11-12 (201-202) Wyd. Fundacja ResPublika, Warszawa: 58-63.
- Majdak P., 2015: Obszary leśne warszawskiego odcinka Wisły – percepcja społeczna oraz uwarunkowania zrównoważonego rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnych. *Studia i Materiały CEPL w Rogowie R. 17. Zeszyt 45/4/2015*: 141-147.
- Maksymiuk G., 2005: Rozwój terenów rekreacyjnych – wspomaganie czy ograniczenie w przyrodniczej rewitalizacji miast [w:] *Teka Kom. Arch. Urb. Stud. Krajoobr. – OL PAN*, 2005: 149-156.
- Palus K., Zabawa-Krzyrkowska J., 2015: Społeczny aspekt współczesnych przestrzeni publicznych – studia trzech przypadków [w:] *Forum Przestrzenie Miejskie* pt. "Budownictwo infrastrukturalne – miejskie w programach finansowych Unii Europejskiej". Ogólnopolska konferencja naukowa, Katowice, 12 czerwca 2015 r. Materiały konferencyjne. [Dokument elektroniczny dostęp 5.10.2017]. <http://forumprzestrzeniemiejskie.pl/images/Palus%20K.,%20Zabawa-Krzyrkowska%20J.,%20Spo%20C5%82eczny%20aspekt%20wsp%20C3%B3%20C5%82czesnych%20przestrzeni%20publicznych%20%E2%80%93%20studia%20trzech%20przypadk%C3%B3w.pdf>.
- Rylke J., 2011: Krajobraz kulturowy. Mapy znaczeń [w:] *Niematerialne wartości krajobrazów kulturowych* (red.) J. Pilt, *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego* Nr 15: 278-287.
- Skalski J., 2007: Analiza percepcyjna krajobrazu jako działanie twórcze inicjujące proces projektowania, Wyd. SGGW, Warszawa.
- Whyte W. H., 1980: *The social life of small urban spaces*, Wyd. Project for Public Spaces, Nowy Jork.
- Zhang Q., 2012: Research on Tourist Attractions Performance Promoting Method Based on the SWOT Analysis Method. *IERI Procedia*, Volume 1: 254-260.

Ryc. 1., tab. 1, tab. 2: K. Herman, K. Zinowiec-Cieplik, M. Czyszewska M.
Fig. 1, tab. 1, tab. 2: K. Herman, K. Zinowiec-Cieplik, M. Czyszewska M.

